

"להיות ארז וגם קנה" – בין עוצמת השורשים לעדינות הניגון

מערך שיעור לאור דמותו של רס"ל ארז בן אפרים ז"ל

כתיבת מערך השיעור: אופיר אלטמן - רשת אמי"ת

נתוני יסוד ומבוא למורה

- **קהל יעד:** כיתות י"א-י"ב
- **משך זמן:** 45 דקות
- **עזרים נדרשים:** נספח מקורות מודפס (מצורף בסוף המערך), גיטרה (אופציונלי), מכחולים או כלי ציור, דפי טיוטה.
- **רציונל פדגוגי:** העולם המודרני מציב בפני בני נוער דרישה להגדרה חד-ממדית (כמו בחירה דיכוטומית בין היות "לוחם" קשוח לבין "אמן" רגיש), מה שיוצר לעיתים פיצול פנימי וקושי לשלב בין עולמות שונים. מערך זה מציג את דמותו של ארז בן אפרים ז"ל כמקור השראה ל"שלמות שבשילוב" – מי שאיחד בתוכו נחישות של לוחם צנחנים (הארז) לצד רגישות אמנותית בנגינה, ציור וכתיבה (הקנה הגמיש).
- **רקע על הנופל:** רס"ל ארז בן אפרים ז"ל גדל ברמת גן והיה נער מבריק, צנוע ורב-כישרונות: מוזיקאי, צייר, ספורטאי באגרוף תאילנדי ומתכנת מצטיין ששירת כלוחם בגדוד 202 של הצנחנים. כשפרצה מלחמת "חרבות ברזל", קטע את טיולו בדרום אמריקה כדי לחזור ליחידתו, ונפל בקרב בדרום לבנון ב-8 בדצמבר 2024.

1. הטבעת הרגשית

בשלב זה נחבר את התלמידים למתח הרגשי שבין קשיחות לגמישות דרך חוויה וסיפור. המורה יכול לבחור באחת משלוש המתודות הבאות:

- **אפשרות א' – ניסוי הקוטביות (פיזי):** המורה מסמן קו על הרצפה המייצג את קטבי "הארז" ו"הקנה", ומקריא סיטואציות יומיומיות בהן התלמידים נדרשים למקם את עצמם על הציר בהתאם למידת הגמישות או הנוקשות שהם מפגינים. בסיום, מציבים את תמונתו של ארז במרכז הקו כמייצג של השילוב ביניהם.
- **אפשרות ב' – ניסוי הארז והקנה הגופני:** שני מתנדבים מדגימים עמידה נוקשה ("ארז") לעומת עמידה משוחררת ("קנה") תוך ניסיון להזזה קלה, כדי לדון בכך שנוקשות יתר עלולה לגרום לשבר מהיר יותר לעומת גמישות.
- **אפשרות ג' – חידת החפצים:** הצבת כפפת אגרוף או אפוד לצד מכחול או גיטרה, ושאלת התלמידים על הקשר ביניהם כדי להציג את הדיוקן המרתק של ארז ז"ל.
- **סיפור מלווה – "הרוח הדרומית":** קריאת דבריה של דבורה בארון על הארז שריחו המיוחד מופץ רק בסערה, וקישורם להחלטתו המיידית של ארז לקטוע את הטיול בדרום אמריקה ולהתגייס למען חבריו.

2. טבעת הערך והלימוד

נלמד בחברותות מתוך דף המקורות כדי להעמיק במתח הרגשי, ההיסטורי והרעיוני שבין הארז לקנה:

- **תחנה א' – המאבק בין הריבונות לגלות:** נבין כיצד תקופת התנ"ך הדגישה את עוצמת הארז היציב והמושרש, בעוד שחז"ל העדיפו את גמישותו של הקנה לצורכי הישרדות רוחנית בגלות.
- **תחנה ב' – "ניחוח הארז":** ננתח את הטקסט של דבורה בארון וכיצד גבורה פנימית וערכית נחשפת ומתגלה דווקא ברגעי משבר וסערה.
- **תחנה ג' – להיות "אדם" בשילוב כוחות:** נלמד את דבריהם של כותבי הפירוש של "פרקי בנים", הרב שי פירון וג'קי שימל, לפיהם השלמות האנושית טמונה באיזון שבין כוח לעדינות ובחיבור הניגודים לכדי הרמוניה.
- **דיון מסכם במליאה:** נשאל האם העדינות והאמנות (הקנה) מחלישות את הלוחם (הארז), או שמא הן אלו שמעניקות לו את המשמעות והחוסן לעמוד איתן בתוך הקרב.

3. טבעת הזהות

נעבור לעיבוד אישי שבו כל תלמיד יבחן את השילוב הזה בתוך עולמו שלו:

- **אלטרנטיבה א' – "הגיטרה שבתוך האפוד":** כל תלמיד מקבל איור של אפוד קרבי ובתוך כיסיו כותב תכונה אחת עדינה או תחביב שהוא לוקח איתו למקומות הקשוחים של החיים, תוך מחשבה כיצד לשמור שהשריון לא יסתיר את הניגון הפנימי שלו.
- **אלטרנטיבה ב' – "לקטוע את הטיול":** התלמידים משתפים בכתב ברגע שבו נדרשו לוותר על חופש אישי לטובת מחויבות עמוקה ומטרה הגדולה מהם, בדומה לבחירה של ארז.

4. טבעת האחריות

- **הרעיון המנחה:** נלמד על תפקידו של הארז לפרוס את צילו המגן על הצמחים הקטנים שתחתיו, ונתחבר לביטוי "אם בארזים נפלה שלהבת – מה יעשו אזובי הקיר?".
- **דיון כיתתי:** נדבר על האחריות החברתית שיש לנו כלפי מי שזקוק לתמיכה שקטה, הגנה או עזרה בסביבה הקרובה שלנו.

• משימה מעשית

- **הנחיה לתלמידים:** ב-24 השעות הקרובות, כל תלמיד יזהה "אזוב קיר" אחד בסביבתו (אדם שקוף, תלמיד בודד, או מישהו שזקוק לגיבוי ועזרה שקטה).
- **היעד:** לבצע עבורו מעשה שקט של "ארז" – מתן הגנה, תמיכה או סיוע ללא כל בקשת קרדיט או תמורה.
- **נטיעת זרע של שילוב (משימת חתימה):** כל תלמיד יכתוב על פתק תכונה אחת שהוא רוצה לטעת בעצמו בהשראת ארז, ויצמיד אותה לציור של עץ ארז כיתתי גדול.

5. כתיבה אישית למשפחת הנופל

- **תיאור הפעילות:** התלמידים יוזמנו לכתוב מכתב אישי, גלויה או שורות קצרות המיועדות למשפחתו של ארז בן אפרים ז"ל.
- **התוכן:** במכתב זה ישתפו התלמידים ברגש או בתובנה שלקחו איתם מתוך היחידה על דמותו של ארז (למשל, השילוב המרגש של הגיטרה והאגרוף התאילנדי, הענווה שלו, או

קטיעת הטיול למען הגנת המולדת), וכיצד הם מתכוונים ליישם תכונות אלו בחייהם כהמשך ישיר למורשתו.

נספח ללימוד עצמי, בחברותא או בכיתה

הסטיקר המלווה: "אל תפסיקו לנסות להיות ארז" (מתוך מורשתו של רס"ל ארז בן אפרים ז"ל)

תחנה 1: בין הארז לקנה – עוצמה מול גמישות

"עץ הארז מתנשא עד לגובה של 40 מ'... הפך למטפורה המתארת את גדלות האדם: מושרש, זקוף, בעל כושר התמדה."

"לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהיה קשה כארז. למה? שהקנה הזה... באה רוח דרומית ומנשבת בו – הוא הולך ובא עמה... הארז אינו עומד במקומו, כיון שנשבה ברוח דרומית – עוקרתו והופכתו על פניו" (תלמוד בבלי, מסכת תענית).

- **שאלה לדיון:** מדוע דווקא הגמישות של הקנה נחשבת למעלה גדולה יותר מהקשיחות של הארז בהקשר של התמודדות עם משברים?

תחנה 2: האיחוד ההיסטורי – ארז וקנה כדרך חיים

"התנ"ך ברובו מתאר תקופה של ריבונות... היה עליהם לנהוג כעצי ארז. ספרות חז"ל התפתחה לאחר החורבן... הישרדותו של העם הייתה תלויה בגמישות רוחנית. להיות 'אדם' פירושו להיות גם ארז וגם קנה... לשלב ולאזן שתי תכונות מנוגדות: כוח ועדינות, נחישות ורגישות" (מתוך הפירוש של הרב שי פירון וג'קי שימל לספר "פרקי בנים").

- **שאלה לדיון:** ארז היה "גיבור אנושי" ששילב בין אגרוף תאילנדי וצנחנים לבין ציור ונגינה. איך השילוב הזה הופך אדם ל"תמים" (שלם)?

תחנה 3: הריח שברוח – הגבורה שמתגלה בסערה

"נפלא הוא הריח שארז זה נותן. אולם את ריחו זה אפשר להריח רק בשעה שרוח חמה... מנשבת" (דבורה בארון, "הארז הנפלא").

"כשהמלחמה פרצה ארז טייל רחוק... הוא לא היסס, הוא מיהר לשוב להגן, לפרוס את צילו על חבריו ועל בני עמו. לעמוד במקומות שאחרים מתכופפים" (מתוך הפירוש של הרב שי פירון וג'קי שימל לספר "פרקי בנים").

- **שאלה לדיון:** כיצד ה"רוח החמה" (המלחמה) הוציאה מארז את "ריחו הטוב" (התייבבותו המיידית למען הכלל)?

תחנה 4: שורשים וחזון

חיים נחמן ביאליק: "בן אנכי לאדירי ארזי הלבנון... תקריב על נבליך סרינדת מזרח".

"ארז איחד את שתי התקופות – הוא היה 'ארז' בהתייבבותו המבצעית, ו'קנה' בנפשו העדינה" (מתוך הפירוש של הרב שי פירון וג'קי שימל לספר "פרקי בנים").

- **שאלה לדיון:** כיצד השילוב בין ה"נבל" (הנגינה) ל"ארז" (השורשים) מחבר בין העבר של העם היהודי לבין עתידו?